

Bransjesamarbeid innenfor verdipapirfondsområdet – retningslinjer for ansatte og tillitsvalgte i Verdipapirfondenes forening (VFF) og Verdipapirfondenes forening – Næringspolitikk (VFFN)

Fastsatt av foreningenes styre 28. november 2016.

1. Innledning og formål

Verdipapirfondenes forening (VFF) er en serviceorganisasjon for selskap som har konsesjon til å drive fondsforvaltning og/eller aktiv (individuell) forvaltning.

VFF's vedtektsfestede formål er:

- Å yte bilateral bistand til medlemmene - bransjefaglig og administrativt.
- Utarbeide bransjenormer og koordinere deler av medlemmenes virksomhet.
- Fremme kunnskap og interesse for plassering i verdipapirfond og aktiv forvaltning.
- Holde seg oppdatert om internasjonale utviklingstrekk innen bransjen.
- Utforme markedsstatistikk

Verdipapirfondenes forening - Næringspolitikk (VFFN) er en næringsorganisasjon for selskap som har konsesjon til å drive fondsforvaltning og/eller aktiv forvaltning.

VFFNs vedtektsfestede formål er:

- Representere og ivareta medlemmenes interesser overfor myndighetene og andre institusjoner.
- Holde seg oppdatert om den internasjonale bransjeutviklingen med sikte på at rammebetingelsene for fondsforvaltning og aktiv forvaltning i Norge harmoniseres med utviklingen internasjonalt.

VFF og VFFN er i det følgende omtalt som foreningen.

Foreningen utgjør i mange situasjoner en møteplass for ellers konkurrerende virksomheter. Disse retningslinjene skal bidra til at alt samarbeid, aktivitet og informasjonsutveksling som skjer i regi av foreningen bygger på følgende hovedprinsipper:

- All aktivitet, samarbeid og informasjonsutveksling skal være i samsvar med konkurranselovgivningen.
- All møteaktivitet skal legges opp med tanke på å unngå vedtak, drøftelser og adferd som bryter med konkurranselovgivningen og intensjonene bak denne.
- Alt samarbeid og samordning som skjer i foreningens regi skal være omgitt av åpenhet. VFF skal bidra til en åpen og tillitsfull dialog med konkurransemyndighetene.

Retningslinjene er fastsatt av styret i VFF/VFFN og gjelder for alle ansatte og tillitsvalgte (medlemmer av styret, faste utvalg og arbeidsgrupper nedsatt av foreningen).

2. Aktuell lovgivning - konkurransereglene

Konkurranselovgivningen både i EU og Norge har likelydende forbud mot konkurransebegrensende samarbeid og utilbørlig utnyttelse av dominerende stilling. Det er særlig forbudet mot konkurransebegrensende samarbeid som kan være aktuelt for samarbeid i regi av bransjeforeninger.

Konkurransetilsynet anbefaler at bransjeforeninger har interne prosedyrer som sikrer etterlevelse av konkurranselovens bestemmelser.

Av konkurranseloven § 10 følger:

«Enhver avtale mellom foretak, enhver beslutning truffet av sammenslutninger av foretak og enhver form for samordnet opptreden som har til formål eller virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen, er forbudt.»

Bestemmelsen rammer i utgangspunktet alle former for konkurrentrelasjoner som bidrar til å begrense eller vri konkurransen. Om relasjonen er formell eller uformell har ikke avgjørende betydning. Det avgjørende er formålet eller effekten av samarbeidet. Forbudet gjelder særlig samarbeid som består i:

- a) å fastsette på direkte eller indirekte måte innkjøps- eller utsalgspriser eller andre forretningsvilkår,
- b) å begrense eller kontrollere produksjon, avsetning, teknisk utvikling eller investeringer,
- c) å dele opp markeder eller forsyningskilder,
- d) å anvende overfor handelspartnere ulike vilkår for likeverdige ytelser og derved stille dem ugunstigere i konkurransen,
- e) å gjøre inngåelsen av kontrakter avhengig av at medkontrahentene godtar tilleggssytelser som etter sin art eller etter vanlig forretningspraksis ikke har noen sammenheng med kontraktsgjenstanden.

Det finnes enkelte unntak fra konkurranselovens § 10. Hovedunntaket er at samarbeid vil være lovlig dersom samtlige fire vilkår er oppfylt:

- a) Samarbeidet bidrar til å bedre produksjonen eller fordelingen av varene/tjenestene eller til å fremme den tekniske eller økonomiske utviklingen, samtidig som
- b) samarbeidet sikrer forbrukerne en rimelig andel av de fordeler som er oppnådd, og uten
- c) å pålegge vedkommende foretak restriksjoner som ikke er absolutt nødvendige for å nå disse mål, eller
- d) å gi disse foretak mulighet til å utelukke konkurranse for en vesentlig del av de varer/tjenester det gjelder.

Innenfor finans har det på forsikringsområdet vært tradisjon for såkalte gruppeunntak på enkelte områder. På bankområdet er det ingen tilsvarende tradisjon, og heller ikke på fondsområdet vil det være snakk om bransjesamarbeid som kommer inn under unntaksbestemmelsen ovenfor.

Markedsføringsloven § 24 har et unntak fra konkurranselovens § 10 for kontraktsvilkår fremforhandlet i samarbeid med forbrukerombudet. Dette unntaket vil blant annet være relevant for utarbeidelse av såkalte mønsteravtaler mellom foretak og kunder som er forbrukere. Utvikling av mønsteravtaler er i dag ikke en del av bransjesamarbeidet i regi av foreningen.

3. Generelle regler for foreningens virksomhet

Det er et grunnleggende prinsipp i konkurranselovgivningen at konkurrerende foretak skal opptre uavhengig av hverandre i markedet. Konkurransereglene forbyr derfor konkurransebegrensende samarbeid mellom foretak. Det er ikke lovgivningens intensjon å forby drift av bransjeorganisasjoner. På enkelte områder anses tvert om virksomhet i regi av bransjeorganisasjoner å kunne bidra til styrket konkurranse. På den annen side må bransjeorganisasjoner være oppmerksomme på at de i egenskap av møteplass for konkurrerende foretak risikerer å fungere på måter som kan stride mot konkurranselovgivningen.

Etter konkurranselovgivningen vil foreningens ansatte og tillitsvalgte være ansvarlige, ikke bare for at samarbeid som skjer i regi av foreningen er lovlig, men også for at det ikke forekommer ulovlig samarbeid på møteplasser som foreningen har tilrettelagt. Ansatte og tillitsvalgte må være bevisst at det ikke utveksles konkurransesensitiv informasjon i og i tilknytning til slike møter. Dette kan for eksempel gjelde informasjon om priser, vilkår, markedspraksis, uttalelser i media mv. som direkte eller indirekte kan anses som et samarbeid eller på annen måte kan påvirke konkurransen.

3.1 Foreningens aktiviteter

Blant de viktigste aktivitetene som administreres av foreningen er utvikling og oppfølging av bransjenormer (selvregulering), utarbeidelse og publisering av markedsstatistikk, drift og vedlikehold av fondsdatabasen, samt faglig arbeid knyttet til de ulike utvalgene. En stor del av arbeidet i foreningens regi - og særlig den delen av arbeidet der konkurrenter møtes - skjer nettopp i tilknytning til aktiviteten i foreningens ulike fagutvalg.

Foreningen forestår videre diverse opplysnings- og informasjonsarbeid om verdipapirfond og sparing i fond rettet mot allmenheten. Foreningen arrangerer tidvis også kurs og seminarer for ansatte i medlemsselskapene, samt en fast årskonferanse. Foreningen gjennomfører også ad hoc-undersøkelser blant medlemsselskapene og landsrepresentative befolkningsundersøkelser. Brorparten av faktamaterialet som foreningen utarbeider er tilgjengelig for offentligheten. Foreningen uttaler seg også jevnlig i media i ulike sammenhenger.

3.2 Bransjenormer - Standarder, anbefalinger og veiledninger

Foreningen har på en rekke områder fastsatt bransjenormer i form av standarder, anbefalinger og veiledninger. Disse bransjenormene utfyller den offentligrettslige reguleringen og representerer et vesentlig og viktig samordningsarbeid i foreningens regi.

Standarder fastsettes av foreningens generalforsamling og er forpliktende for medlemsselskapene. Anbefalinger fastsettes av styret og er ikke-bindende for medlemmene. Foreningen oppfordrer likevel medlemmene til å følge disse. Veiledninger er ikke ment å være bindende eller førende for medlemmenes praksis. Anbefalingene og veiledningene omhandler for det meste praktiske prosedyrer for ulike sider ved verdipapirfondsforvaltning. I noen tilfeller gir også foreningen veiledning om regelverksforståelse. Samtlige av foreningens bransjenormer ligger fritt tilgjengelig på foreningens hjemmesider.

Foreningen har fastsatt standarder for informasjon og klassifisering av ulike typer fond, samt for markedsføring av verdipapirfond og rutiner ved tegning og innløsning av fondsandeler. Formålene med standardene for informasjon og klassifisering av verdipapirfond er å synliggjøre hvilke hovedelementer som skaper ulikheter i risiko og avkastning fondene imellom. Slike standarder anses som uproblematiske i forhold til konkurranseloven og antas å styrke konkurransen mellom medlemmene. Opplegget for klassifisering av fond gjør også investorene bedre i stand til å ta informerte investeringsbeslutninger. Bransjestandarden for markedsføring av verdipapirfond fastsetter retningslinjer for markedsføringen av verdipapirfond. Også denne standarden anses uproblematiske i forhold til konkurransereglene. Forbrukerombudet legger til grunn at brudd på standarden er å betrakte som brudd på god markedsføringskikk etter markedsføringslovens bestemmelser.

Foreningen må utvise generell aktsomhet ved utvikling av bransjenormer, slik at de ikke er i strid med konkurransereglene. Dette gjelder spesielt bransjenormer som er bindende for medlemselskapene. Bransjenormer kan være egnet til å få medlemmene til å handle på en bestemt måte, eller medvirke til å begrense konkurransen i markedet eller ensrette medlemmenes handlinger, slik at de ikke fremstår som uavhengige aktører i markedet. Hvis en bransjenorm vedrører konkurranseparametere, som for eksempel prisfastsettelse, kostnader eller produkt- og markedsstrategier, vil den som utgangspunkt bli ansett for ulovlig.

Standarder som har til formål å begrense produktutvikling, produkt differensiering, som medfører et begrenset utvalg for forbrukerne eller hindrer nye aktører adgang til markedet vil også være i strid med konkurransereglene.

Standarder kan også ha positive virkninger på medlemmenes produksjon og skjerpe konkurransen i markedet. Foreningens markedsføringsstandard og klassifiseringsstandarder er eksempler på dette.

Om en bransjestandard anses ulovlig vil bero på en konkret vurdering. I en slik vurdering vil man se hen til om standarden utgjør en konkurransebegrensning og i så fall om de konkurransefremmende virkningene av standarden er større enn de konkurransebegrensende virkningene.

3.3 Utarbeidelse og publisering av foreningens markedsstatistikk og fondsdatabase

Foreningen utarbeider og publiserer månedlig markedsstatistikk, samt vedlikeholder en database med fondsopplysninger (Fondsdatabase). Formålet med publisering av den månedlige markedsstatistikken er å gi medlemmer, myndigheter og offentligheten (blant annet media) oversikt over utviklingen i det norske markedet for verdipapirfond. Markedsstatistikken skal bidra til gjennomsiktighet og oversiktighet, noe som både virker skjerpende for konkurransen mellom medlemmene og er til gagn for investorene.

Publisering av opplysninger om medlemmenes adferd som skaper økt gjennomsiktighet i markedet, kan ha både positive og negative følger for konkurransen. Økt gjennomsiktighet kan begrense konkurransen mellom uavhengige aktører hvis opplysningene som publiseres omhandler konkurranseparametere, det vil si er konkurransefølsomme.

Foreningen må ved publisering av markedsstatistikk og andre medlemsopplysninger nøye vurdere formålet med statistikken og hvorvidt den kan være i strid med konkurransereglene. Statistikk som

vil være egnet til å begrense konkurransen, redusere den naturlige usikkerheten om konkurrentenes adferd i markedet eller virke normdannende for prisdannelsen vil være i strid med konkurransereglene.

Det er vesentlig at opplysningene som publiseres ikke kan direkte benyttes eller sammenstilles på en slik måte at medlemmene kan avsløre konkurrentenes markedsstrategi eller lignende. Statistikk som inneholder eller er egnet til å avsløre opplysninger om medlemmenes priser eller kostnader er spesielt konkurransefølsomme og vil kunne være i strid med konkurransereglene. Når det gjelder priser er det først og fremst avgjørende at man ikke publiserer informasjon som er egnet til å gi signaler om fremtidig prisutvikling, og dermed konkurrentenes planlagte fremtidige priser.

Det er i utgangspunktet særlig utveksling av opplysninger om fremtidige forhold, som kan være problematiske i forhold til konkurransereglene, da slik informasjon kan virke normerende for prisdannelsen i markedet. Der er derimot mindre sannsynlig at statistikk om historiske forhold (for eksempel priser og markedsandeler) kan redusere den naturlige usikkerheten om konkurrenters adferd i markedet, og slik være til skade for den frie konkurransen.

Statistikk som ikke omhandler informasjon om konkurranseparametere er ikke problematisk.

3.4 Innsamling og utveksling av informasjon

Foreningens markedsstatistikk og fondsdatabasen er omtalt ovenfor. I dette avsnittet omtales aktsomhetsregler for eventuell øvrig informasjonsutveksling og informasjonsinnsamling som skjer i regi av foreningen.

Kommunikasjon og samarbeid mellom konkurrenter vil nesten alltid innebære en eller annen form for utveksling av informasjon, noe som kan virke konkurransebegrensende. Foreningen skal ikke samle inn og publisere opplysninger om medlemmene som kan være konkurransesensitive og dermed egnet til å medføre at medlemmene ikke lenger tilrettelegger sin markedsadferd uavhengig av hverandre. Det er tilstrekkelig at informasjonen er egnet til å påvirke konkurransen. For eksempel vil spredning av informasjon som kan brukes til å utlede informasjon om medlemmers posisjoner og strategier i markedet alltid være forbudt.

Hvis foreningen samler inn medlemsopplysninger som kan være konkurransesensitive er det en forutsetning at innsamlingen kun skjer i spesielle tilfeller og at innsamlingen tjener et spesifikt og legitimt formål. Et slikt legitimt formål kan være at myndighetene anmoder om opplysninger.

3.5 Foreningens uttalelser til media

Foreningen uttaler seg jevnlig i media. Dette kan skje i form av pressemeldinger, kronikker, nyhetsbrev eller som svar på direkte henvendelser fra journalister.

Foreningens uttalelser til media, enten de gjelder generelt om verdipapirfond eller som svar på mediehenvendelser rettet mot spesifikke fondsprodukter, medlemsmassen eller enkeltmedlemmers adferd, skal skje på en nøytral, faktabasert og generell måte. Dette gjelder særlig hvis foreningen uttrykker seg om forventninger til utviklingen i konkurranseparametere, som for eksempel priser

eller bransjekostnader. Man må også utvise generell aktsomhet ved uttalelser om forventninger til strategiske eller produktrelaterte utviklingstrekk i bransjen.

3.6 Møter i Foreningens regi - Styremøter, utvalg og arbeidsgrupper

En stor del av foreningens arbeid og virksomhet skjer i møter, der foreningens ansatte og representanter for ellers konkurrerende foretak treffes. I tillegg til styret har foreningen en rekke faste utvalg. Foreningens ansatte og tillitsvalgte skal generelt utvise stor aktsomhet med tanke på hvilke opplysninger som utveksles under møter i foreningens regi, både formelt og uformelt, for eksempel i pausene.

Det er uproblematisk for foreningens ansatte og tillitsvalgte å avholde møter for å drøfte faglige forhold. Som faglige forhold kan nevnes ny lovgivning, regelverkstolkning, og generelle drøftelser om forhold som ikke er konkurransesensitive. Man kan også drøfte den markedsmessige situasjonen, når det skjer på et helt overordnet plan.

Styret og alle utvalg og arbeidsgrupper skal ha et mandat med beskrivelse av sine ansvarsområder.

For møter i foreningens regi gjelder følgende «ordensregler»:

- Det skal utarbeides en agenda for møtet – og agendaen skal følges.
- Det skal utarbeides referat fra møtene der det fremgår hvem som har deltatt og hvilke saker som har vært til behandling.
- Det skal ikke drøftes temaer som vedrører konkurranseparametere.
- Hvis forhold som kan være i strid med konkurransereglene berøres under drøftelsene, skal dette påpekes og referatføres.
- Medlemmene skal gjøres oppmerksomme på disse «ordensregler»

Innlegg eller diskusjoner som noen mener kan være i strid med konkurranselovgivningen, skal straks innrapporteres til foreningens administrerende direktør.

4. Ansvarsforhold

Medlemmer av styret og utvalg må til enhver tid være bevisste på at man gjennom foreningens arbeid møter konkurrenter. Sekretariatet og styre- og utvalgsmedlemmer har et felles ansvar for å unngå at konkurransesensitive temaer bringes på bane. Det er viktig å ha oppmerksomhet på at det i forbindelse med styre- og utvalgsarbeid ikke utveksles konkurransesensitiv informasjon.

Foreningens sekretariat har ansvar for å vurdere forholdet til konkurranseloven i alt foreningen foretar seg. Sekretariatet skal sørge for at konkurransespørsmål settes på dagsordenen både i styret og i alle utvalg og arbeidsgrupper.

Foreningens administrerende direktør har ansvar for å iverksette nødvendige forholdsregler og innrapportering til foreningens styre hvis det avdekkes forhold som kan anses som brudd på konkurransereglene.

Overtredelser av konkurranseloven kan få store negative konsekvenser for foreningen, for foreningens ansatte og representanter fra medlemselskapene.

I tillegg til ulike rettslige konsekvenser, vil overtredelser også kunne ha svært alvorlige omdømmemessige konsekvenser for bransjen, særlig hvis det ulovlige samarbeidet har skjedd i regi av foreningen.

5. Forholdet til konkurransemyndighetene

Foreningen skal ha en åpen dialog med konkurransemyndighetene (Konkurransetilsynet, EFTAs Overvåkingsorgan og EU-kommisjonen.)

Foreningen ønsker generelt å gi konkurransemyndighetene de opplysninger de trenger for å kunne utføre sine gjøremål etter konkurranseloven